

Robert Tucker **(1918.–2010.)**

Emeritirani profesor političkih znanosti na Sveučilištu Princeton i član američke Akademije znanosti i umjetnosti Robert Charles Tucker umro je 29. srpnja 2010. u Princetonu. Rođen 29. svibnja 1918. u Kansas Cityju, doktorirao je 1958. na Harvardu (nakon što je od 1944. do 1953. bio u diplomatskoj misiji u Moskvi, gdje je u tim dramatičnim godinama od kraja Drugoga svjetskog rata pa do Staljinove smrti radio kao voditelj zajedničke američko-britanske prevoditeljske službe), potom predavao na Sveučilištu Indiana, te je konačno od 1962. do 1984. (kada je emeritiran) na Princetonu predavao međunarodne studije s posebnim obzirom na Istočnu Europu, osobito na tzv. sovjetologiju; na tom je sveučilištu utemeljio i bio prvi predstojnik Ruskih studija. Među njegovim brojnim knjigama ističu se: *Philosophy and Myth in Karl Marx* (1961.; tu je knjigu, inače nastalu na temelju njegove harvardske disertacije, 1965. godine Gajo Petrović kritički prikazao u br. 1. časopisa *Praxis*), *The Marxian Revolutionary Idea* (1969.), *Stalin as Revolutionary: 1879–1929* (1973.), *Stalin in Power: The Revolution from Above 1928–1941* (1990.), *Politics as Leadership* (1995.), *Stalinism: Essays in Historical Interpretation* (s Włodzimierzom Brusom, 1977.), a pozornost su izazvale i antologije što ih je priredio (među njima se posebno ističe *The Marx-Engels Reader*, 1992.). Bio je i član izdavačkog savjeta časopisa Hrvatskoga filozofskog društva *Praxis* od njegova osnivanja pa sve do gušenja toga časopisa.

Tucker u disciplinarnom smislu nije bio filozof već politolog, i to veoma ugledan politolog, ponajprije značajan u onom području istraživanja koje je – pomalo nezgrapno – imenovano sovjetologijom (njegova dva djela o Staljinu Američka udruga za promicanje slavističkih studija ocijenila je kao Tuckerov najvažniji doprinos tim istraživanjima, a na planu politologijske terminologije zaslužan je za kovanicu *vojni komunizam*, kojom se označavaju režimi obilježeni militarizacijom vladajuće komunističke partije; s druge pak strane on je zaslužan i za davanje teorijskog legitimiteta ideologijskom i neadekvatnom korištenju termina *komunizam* za označavanje onih – staljinističkih i neostaljinističkih – režima koji su sebe, jednako tako ideologijski i jednako toliko neadekvatno, razumijevali i imenovali kao *realni* ili *realno opstojeći socijalizam*). Općenito je vrednovan kao vodeći američki autoritet za pitanja Sovjetskog Saveza, Staljina i tzv. euroazijske politike.

Međutim, Tuckerov je opus i filozofijski relevantan. Svojim djelima *Filozofija i mit kod Karla Marxa* te *Marxova revolucionarna ideja* (kao i kolegijem pod naslovom Marxovo mišljenje, što ga je godinama držao na Princetonu, pored tipično politologijskih kolegija Sovjetska vanjska politika i Komunistički politički sustav, te psihologijsko-političkog kolegija Političko vodstvo i osobnost) potvrdio se kao vodeći, u svakom slučaju najutjecajniji, američki istraživač Marxove i tzv. marksističke filozofije. Njegovi učenici (npr. Charles Beitz) svjedoče da je djelo *Marxova revolucionarna ideja* sedamdesetih godina prošlog stoljeća predstavljalo nezaobilaznu lektiru za sve koji su se

ozbiljnije zanimali za Marxa. Za razliku od onoga simplificirana i bitno ideologizirana (tada, pa i danas dominantnog) pristupa Marxovu mišljenju koje Marxa svodi na izvor lenjinizma i staljinizma (dakle »komunizma«), Tucker je Marxa prezentirao, interpretirao i valorizirao kao ozbiljnoga mislioca. U još većoj mjeri to važi za djelo *Filozofija i mit kod Karla Marxa*, u kojemu se Marx predstavlja i tumači ponajprije kao filozof (nastavljač Kantove, Hegelove i Feuerbachove filozofije), te se skreće pozornost na važnost onih njegovih pojmova poput otuđenja i razotuđenja što su ih ignorirale kako marksistička ortodoksija tako i ideologijska kritika marksizma (iako se kritički može zapaziti da pojam otuđenja Tucker interpretira u ključu stanovita psihologijskog redukcionizma). Svojim jasnim razlikovanjem Marxova mišljenja od kasnijih oblika marksizma (od kojih se većina uopće ni ne može legitimirati Marxovim opusom), on je dao vidan doprinos razobličavanju niza dominantnih predrasuda o Marxu. U tom smislu on ukazuje da se dijalektički materijalizam može, doduše, utemeljiti u kasnim Engelsovim spisima, ali ne i u djelima samoga Marxa. Robert Tucker je bio prvi značajan anglosaksonski autor koji se priključio kritici organskog povezivanja Marxa s ortodoksnim dijalektičkim i historijskim materijalizmom i drugim dogmatskim inačicama marksizma (mislioci poput Fromma i Marcusea koji su prije njega na engleskom govornom području sudjelovali u razobličavanju spomenutog povezivanja, bili su – to ne treba zaboraviti – njemački emigranti). Iako se u njegovim suočavanjima s Marxom dade naći elementa simplifikacije i momenata koji bi zaslužili kritičke primjedbe, nema dvojbe da je velika zasluga Roberta Tuckera što je marksologiju iz sfere ideologije uzdigao u područje relevantnih filozofijskih i društvenoznanstvenih istraživanja.

Lino Veljak